

NIKOH VA OILANING AXLOQIY ASOSLARI, UNING YOSHLAR TARBIYASIDAGI O‘RNI

Abdurasulov Olimjon Avalboyevich

I. Karimov nomli Toshkent Davlat Texnika universiteti (Olmaliq filiali)

Toshkent viloyati Olmaliq shahar

Ilmiy loyiha nomi: O‘zbekistonda amaliy psixologiyaning dolzarb muammolari

Ilmiy loyihaning mazmuni: Amaliy psixologiyaning predmeti, vazifalari va ilmiy-tadqiqot metodlari hamda ta’lim jarayonida interfaol va innovatsion texnologiyalar metodidan foydalanish yo‘llari yoritib berilgan.

Annotasiya: Ushbu maqolada nikoh va oilaning axloqiy, psixologik asoslari hamda uning yoshlar tarbiyasidagi o‘rni to‘g‘risida so‘z yuritildi.

Kalit so‘zlar: Nikoh, oila, yoshlar tarbiyasidagi ahamiyati, psixologik va axloqiy asoslari.

Kirish. Insonning hayoti va turmushida, ayniqsa, yosh avlodning kamolot topishida, axloqiy voyaga yetishida oilaning o‘rni va vazifasi beqiyosdir. Prezidentimiz I. A. Karimov ta’kidlaganidek: "Bola tug‘ilgan kundan boshlab oila muhitida yashaydi. Oilaga xos an’analar, qadriyatlar, urf - odatlar bola zuvalasini shakllantiradi. Eng muhimi, farzandlar oilaviy hayot maktabi orqali jamiyat talablarini anglaydi, his etadi". Yurtboshimiz yana uqtirganidek: "Xalqimiz tarixiga nazar tashlaydigan bo‘lsak, eng qimmatli an’analar: halollik, rostgo‘ylik, or - nomus, sharmu - xayo', mehru - oqibat, mehnatsevarlik kabi barcha insoniy fazilatlar eng avvalo oilada shakllangan". Bas shunday ekan, oila va nikoh nima, ularning mohiyati, maqsadi va ahamiyatini bilish har bir fuqaro, har bir bo‘lajak mutaxassis, yosh avloddan tortib keksa kishilargacha bilishi zarur va muhimdir.

Xo‘sh, oila va nikoh nima? Oila so‘zining lug‘aviy ma‘nosi haqida har xil nuqtai nazarlar bor. Masalan, Rimliklarda "oila" so‘zi (familia) dastlabki mulk egasiga bo‘ysunadigan shaxslar (bu shaxslar mulkining bir qismi hisoblangan; mulk egasining o‘z bolalari, xotini, asir, sotib olingan yoki meros bo‘lib o‘tgan qullar ham hisobga

kirgan) majmuini bildirgan. "Ota" so'zi ham dastlab hozirgi ma'nodaga otani emas, balki o'ziga qarashli oilaning xo'jasi yoki egasi degan so'zni anglatgan. "Oila"ning lug'aviy ma'nosi boshqa bir manbaada quyidagicha izohlanadi: "Oila asli arabcha "ayolmand, niyozmand" ma'nolarini anglatuvchi □oil□ so'zidan chiqqanligi "Farxangi zaboni tojikiyda qayd etilgan. "O'zbek tilining izohli lug'ati" da ham bu so'zning arabchaligi ta'kidlanib, "er-xotin, ularning bola - chaqalari va eng yaqin tug'ishganlaridan iborat birga yashovchi kishilar majmui, xonadon" ma'nosidagina izohlanadi. Har ikkala izohda ham so'zdagi ma'no yuki onalik bulog'idan suv ichgan holda shakllanganligi yetarli ifodalanmagan.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Nikoh va oilaning axloqiy asoslari, uning yoshlar tarbiyasidagi o'rni juda muhimdir. Nikoh va oila, oilaviy munosabatlarning asosiy qismi hisoblanadi va yoshlar uchun eng muhim tarbiyaviy muhitlardan biri. Nikoh va oilaning axloqiy asoslari yoshlar uchun model va qo'llanma vazifasini bajaradi. Ular oilaviy munosabatlarni o'rganish, hurmat va muhabbatni o'rgatish, mas'uliyatni o'rgatish, sabr va tajribani o'rgatish kabi jismoniy va ma'naviy rivojlanishga yordam beradi. Yoshlar uchun nikoh va oilaning axloqiy asoslari, ularning insoniyatga hurmat ko'rsatishini, o'zgaruvchanliklarga qarshi bo'lishini, mas'uliyatni o'rganishini, do'stlik va mehribonlikni o'rgatishini ta'minlaydi. Bu asoslardan mustaqil shaxslar shakllanadi va jamoat a'zolari bo'lib qoladi. Nikoh va oilaning axloqiy asoslari yoshlar tarbiyasidagi o'rni o'ziga xosdir, chunki ular yoshlar uchun o'zaro aloqalarni, tajribalarni va qadriyatni shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Yoshlar oilaviy munosabatlardan olgan ta'sir va o'rgangan qadriyatlarini o'z hayotlarida amalga oshirishadi. Jumladan, nikoh va oilaning axloqiy asoslari yoshlar tarbiyasidagi eng muhim asosdir. Ular yoshlarga insoniyatga hurmat, mas'uliyat va sevgi o'rgatishda yordam beradi va ularning shaxsiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Nikoh va oilaga hurmat muhitida tarbiyalangan yoshlar ko'proq etuk xulq-atvorni, uzoq muddatli munosabatlarni o'rnatish va o'z harakatlari uchun mas'uliyatni o'z zimmalariga olish qobiliyatini namoyon etadilar. Shuningdek, ular oilani qo'llab-quvvatlashning qadrini yaxshiroq tushunadilar va bu qadriyatlar asosida o'z oilalarini qurishga tayyor. Demak, nikoh va oilaning axloqiy asoslari yoshlarni tarbiyalashda, ularning odob-axloqli, mas'uliyatli, ma'naviy barkamol shaxs bo'lib

etishishlarida muhim ahamiyat kasb etadi. Ular shaxsiy hayotda ham, umuman jamiyatda ham sog'lom va barqaror munosabatlarni shakllantirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Nikoh va oila jamiyatning asosiy institutlari bo'lib, shaxslar va jamoalarni shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Nikoh - bu ikki shaxs o'rtasidagi huquqiy va ijtimoiy shartnoma bo'lib, u umrbod hamkorlikni o'rnatadi, oila esa qon, nikoh yoki farzand asrab olish bilan bog'liq bo'lgan, hissiy rishtalarga ega va bir-birini qo'llab-quvvatlaydigan odamlar guruhidir.

Natijalar. Yoshlar tarbiyasida nikoh va oilaning axloqiy asoslari muhim o'rin tutadi. Nikoh va oilaviy qadriyatlar insoniy muloqot, hurmat va mas'uliyatning asosini tashkil qiladi. Ular sog'lom munosabatlarni rivojlantirish, hissiy barqarorlik va ma'naviy o'sish uchun asosdir. Yoshlarni tarbiyalash nikoh va oila asosini tashkil etuvchi axloqiy tamoyillarni etkazishni o'z ichiga oladi. Bu boshqalarni hurmat qilish, oilaviy munosabatlarning ahamiyatini tushunish, nizolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish, sevgi va g'amxo'rlik ko'rsatish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Nikoh oila qurish va shaxslar uchun barqarorlik va xavfsizlikni ta'minlash uchun asos bo'lib xizmat qiladi. U hissiy qo'llab-quvvatlash, do'stlik va yaqinlik uchun asosni, shuningdek, bolalarni tarbiyalash va qadriyatlar va an'analarni o'tkazish uchun tuzilmani taklif qiladi. Nikoh, shuningdek, turmush o'rtoqlarga meros huquqlari, sog'liqni saqlash imtiyozlari va qarorlar qabul qilish vakolatlari kabi qonuniy huquqlar va himoyalarni ta'minlaydi.

Oila esa sevgi, g'amxo'rlik va tegishlilik manbaidir. U o'z a'zolariga hissiy qo'llab-quvvatlash, g'amxo'rlik va yo'l-yo'riqni taklif qiladi, ularga hayotdagi qiyinchiliklarni engish va quvonchlarini nishonlashda yordam beradi. Oilalar turli shakllarda bo'ladi, jumladan, yadroviy oilalar (ota-onalar va bolalar), katta oilalar (yadro oiladan tashqari qarindoshlar), aralash oilalar (avvalgi munosabatlardagi a'zolarni birlashtiradigan) va tanlangan oilalar (yaqin munosabatlarga asoslangan biologik bo'lmagan munosabatlar). Nikoh ham, oila ham aloqalarni mustahkamlash, qadriyatlarni targ'ib qilish va madaniy merosni etkazish orqali ijtimoiy tuzilishga hissa qo'shadi. Ular avlodlar o'rtasida o'ziga xoslik, tegishlilik va davomiylik tuyg'usini ta'minlaydi. Biroq, ular sog'lom munosabatlarni saqlab qolish va nizolarni samarali hal qilish uchun kuch, muloqot va murosaga ham muhtojdirlar.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, nikoh va oilaning axloqiy asoslari yoshlar tarbiyasida hal qiluvchi o‘rin tutadi. Ushbu asoslar sog'lom munosabatlar va hissiy farovonlik uchun zarur bo'lgan hurmat, mas'uliyat va sevgi kabi qadriyatlarni o'rgatish uchun asos yaratadi. Bu qadriyatlarni yoshlarga singdirish orqali biz ularning boshqalar bilan mustahkam va mustahkam aloqalar o‘rnatishga qodir yetuk shaxs bo‘lib yetishishiga yordam beramiz. Yoshlar tarbiyasida nikoh va oilaviy qadriyatlarning ahamiyati to‘g‘risidagi ta’limotlar o‘z ichiga olishi kerak, chunki ular barkamol jamiyatning poydevori bo‘lib xizmat qiladi. Nikoh va oilaga hurmatni rag‘batlantirish orqali biz barqaror munosabatlarni saqlab qolish, nizolarni tinch yo‘l bilan hal qilish, o‘z oilalarida daxldorlik va qo‘llab-quvvatlash tuyg‘usini rivojlantirishga qodir bo‘lgan shaxslarning kamol topishiga hissa qo‘shamiz. Umuman olganda, nikoh va oilaning axloqiy asoslari yoshlarning har tomonlama rivojlanishining ajralmas qismidir. Ta’lim va tarbiyada ana shu qadriyatlarga alohida e’tibor qaratish orqali biz nafaqat insonlar farovonligiga, balki mehr-oqibatli va barkamol jamiyatning barpo etilishiga ham hissa qo‘shamiz. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, nikoh va oila shaxslarning o'ziga xosligi, munosabatlari va farovonligini shakllantiradigan muhim institutlardir. Ular tez o'zgarib borayotgan dunyoda qo'llab-quvvatlash, sevgi va barqarorlikni taklif qiladilar, bu esa shaxslar va jamoalarga tegishlilik va maqsad hissini beradi. Ushbu munosabatlarni qadrlash va rivojlantirish orqali biz kuchliroq oilalar, sog‘lom jamiyatlar va barcha uchun ko‘proq maroqli hayot qurishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. Rizouddin ibn Faxriddin, Oila, T., 1991. Ochiya Bursev, Akmal Saidov.
2. "O‘zME", Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil